

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

• HVAR 8 DAG •

ILLUSTRERADT

MAGASIN

STOCKHOLMS STRÖM I HÖSTVÄDER. — AMATÖRFOTO. K. LINDEBERG, STHLM.

20:DE ÅRG.

DEN 1 DECEMBER 1918

N:o 9

Foto. Jager, Sthlm.

Klisché: Bengt Sjöbergparre

Einar Lönnberg

När Einar Lönnberg år 1884 efter afslagd mogenhets-examen för till Upsala för att ägna sig åt studier för den filosofiska graden, ägde han bättre förutsättningar än mången annan nittonåring — han är nämligen född 1865 — för att se sina sträfvanter krönas med framgång. Han kom från ett för intellektuella sysselsättningar varmt intresserad hem — fadern filosofie doktor, modern framstående författarinna —, han var östgöte till börd, hvilket vill säga ungefär detsamma som att besitta mer målmedvetenhet och säkerhet än andra nationer, och han hade till huvudämne i sin grad valt en af de mest energierande bland vetenskaperna, nämligen zoologien. Den senare utsagan kan synas egendomlig, men zoologien är intimt förbunden med biologien eller läran om lifvet och många af dess idkare ha uppnått mycket hög ålder.

Einar Lönnberg klarade sålunda snabbt och vackert sina akademiska examina, nämligen filosofie kandidaten 1887 och licentiaten 1890, och sedan han följande år promoverats till filosofie doktor, kallades han omedelbart till docent i zoologi vid Upsala universitet. Där representerades då hans vetenskap i främsta rummet af Wilhelm Lilljeborg, hvilken visserligen strax före Lönnbergs ankomst till lärdomsstaden vid uppnådd pensionsålder lämnat sin professur men med oförminskad arbetskraft och lifligt intresse alit fortfarande ägnade sig åt den zoologiska forskningen. Lilljeborgs efterträdare som professor var Tycho Tullberg samt prosector vid zootomiska institutionen och snart e. o. professor i jämförande anatomi Hjalmar Théel. Med dessa tre kom Lönnberg i nära beröring. Af Lilljeborg, en af de mångkunnigaste zoologer som funnits, lärde han det vidtomfattande intresse för djurrikets vidt skilda ordningar och klasser, som under de senare decennierna erhållit så rik belysning i hans talrika skrifter, af Tullberg och af Théel handledes han i de nya forskningsgrenar, anatomi och histologi, embryologi och utvecklingslära, som mot slutet af 1870-talet mer än tillföre börjat göra sig gällande i den akademiska undervisningen och i dem hade framstående målsmän. Sålunda väl rustad, emottog han docentkallelsen, men fördes snart från akademisk verksamhet och kammarstudier ut i med zoologien förbundna praktiska värf. Det svenska fiskeriväsendet befann sig nämligen i omdaning under Filip Tryboms insiktfulla ledning, och Einar Lönnberg blef fiskeritjänsteman och verkade som sådan i mer än ett decennium, med inspektionsresor och undervisning och åren 1902—1906 som utgifvare af "Svensk Fiskeritidskrift". Härunder släppte han ingalunda de mer vetenskapliga intressena. Tid efter annan utgingo skrifter och afhandlingar från hans flitiga hand, och som många andra våra zoologer beträdde han äfven forskningsresornas fält. Åren 1892—93 företog han en expedition till Florida, och 1899 färdades han några månader på Kaspiska hafvet och i angränsande trakter.

Med sålunda vidgadt vetande och en mängd samlade meriter var han vid 1900 talets början så godt som själfskrifven till innehafvare af någon af zoologiens mer framskjutna poster, när någon ledighet skulle yppa sig. Detta dröjde ej heller länge, ty år 1903 blef intendentsbefattningen vid Göteborgs musei zoologiska afdelning genom Anton Stuxbergs frånfalle vakant och Lönnberg utsågs till dess innehafvare. Där blef dock hans verksamhet helt kort, ty redan följande år kallades han till F. A. Smitts efterträdare som professor och intendent vid zoologiska riksmusei verte-

bratafdelning. I denna befattning, där det gällt att upprätthålla traditionerna från så framstående män som Sven Nilsson, B. F. Fries och C. J. Sundewall, har han allt sedan verkat och fått rika tillfällen att jämte mångsidigt skriftställer i ådagalägga framstående egenskaper som museiman och organisatör. Med tillkomsten af den nya riksmuseibyggnaden vid Frescati har det nämligen varit Einar Lönnbergs uppgift att förbereda och leda flyttningen af samt sedan ordna de utomordentligt rika vertebratsamlingarna. Hans arbete härmed kan ej här i detalj skildras; det är nog att erinra om hur resultatet blifvit en sevärdhet af första rang i afseende på de för allmänheten utställda samlingarna, vid hvilkas ordnande och montering såväl vetenskapliga som populärt biologiska och estetiska kraf kommit till sin rätt. Personligen har intendenten riktat samlingarne med betydande och värdefulla förvärf, bland andra från Afrika. Åren 1910—11 företog han nämligen en expedition till de brittiska besittningarna i denna världsdel, eller närmare angifvet med utgångspunkt från Nairobi till Mount Kenya och Guassa Nueri och trakterna kring denna flod. Det rika jaktutbytet under denna med spännande och intressanta upplevelser förknippade färd har till fört riksmuseum dels ett stort antal djurarter till ersättning för Wahlbergs och andra äldre Afrikaforskares af tidens tand illa åtgångna exemplar, dels många nya eller sällsynta former till fullständigande af museets Afrikasamlingar. Äfven från de andra världsdelarna har museet tack vare intendents påpasslighet och förmedling erhållit rika tillskott.

Einar Lönnbergs trägna och mångsidiga författarverksamhet har här ovan antydts. I de speciellt vetenskapliga skrifterna, som kunna räknas i hundratal, har han visat sig lika hemmastadd bland de högre som de lägre djuren eller inom så godt som hela djurriket och därmed dokumenterat en zoologisk allmänbildning, som i våra dagar med forskningens stora specialisering är ovanlig. Man kan knappast säga, att han med förkärlek sysslat med någon enstaka klass eller grupp; men en stor mängd af hans skrifter röra sig gifvetvis bland vertebraterna, hvilka på grund af hans intendentsbefattning blifvit hans egentliga intressesfär. Utom en mängd smärre afhandlingar af deskriptivt, morfologiskt och anatomiskt innehåll har han sålunda ägnat ryggradsdjuren äfven större verk, såsom faunitiska handböcker och texten till den nya upplagan af bröderna v. Wrights praktverk "Svenska fåglar" o. s. v. Här må äfven nämnas den populära tidskriften "Fauna och Flora", som tillkommit på hans initiativ och i hvars nu till ett dussin uppgående årgångar ett stort antal bidrag flutit ur hans penna.

Man skulle kunna tycka att det mångsidiga och maktpåliggande arbete, hvars konturer nu angifvits, varit nog att bära, men Einar Lönnbergs krafter och intressen ha räckt till äfven för mycket annat. Varm naturvän och skicklig jägare, har han sålunda inlagt stora förtjänster om naturskydd och jaktvärd. Han är sedan flera år ledamot af Svenska jägareförbundets styrelse, och hans insikter och arbetsförmåga ha tagits i anspråk genom ledamotskap af kommissioner för naturskydd och jaktlagstiftning. Äfven af Svenska Linnésällskapets styrelse är han medlem, och sina intressen för vårt lands största vetenskapliga personlighet och minne har han bland annat illustrerat genom ett omfattande arbete om Linné som zoolog och genom redigeringen af hans zoologiska föreläsningar.

Carl Forsstrand.

Det första af de kopparstick af Carl XII, hvaraf H. 8 D. här meddelar en afbildning, föreställer konungen i yngre år, innan han ännu (år 1700) helt aflagt bruket af peruk. Säkerligen är det dock tillkommet först efter det att segern vid Narva fört den unge hjälten namn på ryktets vingar öfver Europa, fast ju ryktet begrippligtvis ej lika fort kunnat sprida den mindre (ehuru väl också den för tiden uppseendeväckande) nyheten om allongeperukens afläggande. Hvilket oljefärgsporträtt som eventuellt tjänat som förebild för detta praktfulla och ovanligt stora (tryckytan 42×56,5 cm.) kopparstick är ej känt, men säkerligen har det varit en ganska lyckad bild af Carl XII att döma af den ännu på kopparsticket icke illa bevarade porträttlikheten. Gravören var holländaren *Piter a Gunst* från Amsterdam och koppartryckarens namn var *M. Marrebeck*.

Inskriften på kopparsticket lyder:

Carolus XII, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex. Augustus. Pius, Felix.

Dii Tibi dent annos, a Te nam cætera sumes; sint modo Virtuti tempora longa tua.

Ovid. de Pont. Lib. 2 Ep. 2.

eller, på svenska, "Carl XII. Svenskarnes, Götarnes och Vendernes konung, den helgade, den fromme, den lycklige".

Och därefter den från Ovidius lånade lyckönskan: "Må gudarne förlåna Dig år! Det öfriga må Du taga lös Dig själf. Må blott lång tid förunnas din framstående förmåga!"

Om förmågan dömde den artige gravören rätt. Likaså gick hans önskan, att konungen skulle begagna sig af denna förmåga i uppfyllelse. På regenter hafva väl i högre grad än Carl XII för fyllandet af sin regentplikt gifvit sig själfva mera helt än Carl XII.

Man må hävid också erinra sig, att det hörde till den svenske konungens plikter att föra armén i fält emot rikets fiender. Af sina 21 regeringsår fick Carl XII de 18 stå i fält. Och detta oaktat han aldrig själf började något krig och alltid slöt fred så fort han fann det möjligt (Traventhal 1700, Warschau 1705, Altranstädt 1706!). Underhandlingar för vinnande af fred fördes upphörligen under de många krigsåren. Och dock minnes svenska folket Carl XII:s regerings-tid såsom "den stora ofredens år", såsom en af de mest tryckande krigstider, Sverige fått genomgå. Det var våra grannars förenade anlopp emot den svenska stormaktsstaten, Carl XII fick den svåra uppgiften att afslå. Han lyckades åtminstone värja Sverige själf. Efter hans död, då den goda ledningen saknades, härjade och brände ryssarne på våra kuster 3 år i rad!

Men Carl XII var ej endast krigaren. Hans arbets-håg och hans arbetsförmåga sträckte sig äfven till reformer och nyttiga åtgärder inom fredliga områden.

Carl XII uttryckte sin önskan att kunna likna sin store företrädare Gustaf II Adolf. I mycket liknade han honom också. Lika lång regeringstid hade de båda, och ungefär lika många krigsår. Båda voro de den evangeliska trons försvarare i Europa. Båda stupade de vid unga år i spetsen för den svenska armén, Gustaf Adolf 38, Carl XII 36 år gammal.

Det väcker en egendomligt vemodig känsla, att 2 af våra största konungar stupat i krig, medan i öfrigt i nyare tid så få europeiska regenter så omkommit, bland dem endast tre konungar. Vi namnteckna:

Jakob IV, konung af Skottland fallen vid Flodden i krig mot England, den 9 september 1513;

Ludvig II, konung af Ungern och Böhmen, sårades under strider mot turkarna vid Mohács den 29 aug. 1526 och omkom under flykten från slagfältet vid övergången af bäcken Cselliche;

Sebastian, konung af Portugal, som (antagligen) stupade i slaget vid Alcazar i Marokko 1578;

Moritz, kurfurste af Sachsen, som sårades i slaget

vid Sievershausen (mot markgreffe Albrecht af Brandenburg-Kulmbach) den 9 juli 1553 och afled af sina sår två dagar senare;

Ferdinand, hertig af Braunschweig, stupade vid Auerstädt (mot Napoleon) den 14 oktober 1806;

Fredrik Wilhelm, hertig af Braunschweig-Lüneburg-Öls stupade i slaget vid Quatrebras den 16 juni 1815.

Men om ingen af dessa furstar torde man kunna säga, att deras bortgång mänskligt att döma kommit vid en för deras länder så olycklig tidpunkt som Gustaf II Adolfs och Carl XII:s för Sverige.

I betraktande af de hufvudlösa företag, som kommo till utförande efter Carl XII:s död må det väl särskildt få anses, att denne konungs fränfalle ver-
kade rent af katastrofalt.

Det är väl också delvis detta, uppgifvandet af det framgångsrika fälttåget i Norge och de andra omvälfningarna, som bidragit att gifva lif och fart åt ryktena om lönnmord. Så kommo också lönnmordsrykten upp om Gustaf II Adolfs död, fast han föll i drabningens mitt.

Lika naturligt, om man så får uttrycka sig, var det, att Carl XII stupade vid Fredrikssten 1718, som att Gustaf Adolf föll vid Lützen. Båda utsatte de sig, i egenskap af högsta befähhafvare, för fiendens eid på de mest farliga punkterna.

Vi minnas, hur Carl XII på kvällen den 30 november 1718 ensam steg upp öfver löpgravens skyddande djup för att "själf veta hvad som tilldrog sig". Där utanför den redan färdiga löpgravens gräde ett par hundra svenska soldater på en ny, som skulle föra belägringen allt närmare fästningen och segern. Längre bort i mörkret det var 160 meter dit — höjde sig fästningens hotande murar. Därifrån sköts alltjämt och "många" af arbetsmanskapet stupade den kvällen. Ej under att också en kula — "af ett obeskriflig beklagligt skått" — träffade också konungen, där han höjde sig öfver bröstvärdet tre å fyra meter bakom de närmast honom arbetande soldaterna. Hvar skulle en lönnmördare här ha befunnit sig? Det finnes ingen som helst plats för honom. Icke beger sig en lönnmördare fram i kulregnet, där han löper största fara att omkomma själf! Visst är det troligt att, såsom den senaste undersökningen äfven gifvit vid handen, Carl XII skjutits från ganska nära håll. Därpå tyda de fruktansvärda skottskadorna. Men detta förhållande ger ingen bekräftelse åt lönnmordsryktena. Om skottet kommit från *mycket* nära håll, så kan det ha kommit från en patrull från fästningen. Hade det varit alldeles intill, så hade ej som nu träffen i konungens hufvud hörts som ett *särskildt* ljud, "ljudet af en sten, som man hårdt kastar mot gytta".

Hur nära det lossats, om från fästningen eller ej, är omöjligt att nu utrona. Härtill fordrades skjutförsök med samma slags vapen och med alldeles samma slags laddning mot mål af precis samma konsistens och temperatur som konungens hufvud. Att nu arrangeras alldeles sådana försök är omöjligt. Man kan endast komma till gissningar, som ej skulle göra själfva saken säkrare. För oss står det fast, att intet känt skäl med säkerhet talar för sannolikheten af att Carl XII skulle ha blifvit mördad.

Både Gustaf II Adolf och Carl XII föllo i spetsen för den svenska armén, då denna tack vare deras oförläppliga och eldande ledning bar segern på sina fanspetsar. Gustaf Adolfs mantel upptogs med ära och framgång af Hertig Bernhard af Weimar. Carl XII:s fann ingen värdig bärare, när hjältekonungen var borta. En tysk furste förde också nu det närmaste befälet öfver armén. Det var Friedrich af Hessen, sedermera svensk konung. Men vid Fredrikssten svek han sin krigarplikt för mer frestande lockelser.

Där nedstego med Carl XII i graven de dygder, som af den svenska stormaktstid gjort också en

CARL XII, efter två mera ovanliga kopparstick.

storhetstid. Det var slut med både makten och äran.

Vi, det tjugonde århundradets barn, som under fem år stått ansikte mot ansikte inför det allt förhärjande världskrigets gräsligheter, vi bedja Gud bevara oss för sådana olyckor, som hemsökte Sverige på Carl XII:s tid. Men skulle vi, trots allt, åter ställas inför krigets allvarliga pröfning, då ropa vi med skalden till hjältekonungen från Narva och Fredrikssten:

»När den förhärjande striden Sveriges gränser till slut, stig ur den eviga friden fullrustad ut — led ännu efter döden, eldande, tap- per och ung, folket mot skiftande öden, strålände riddarekung.»

Men Carl XII:s minne är oss dyrbart och kärt, ej endast därför att han med sitt manande exempel eldat oss i farans stund. Detta minne ger oss så mycket annat att blicka upp till och värmas af. Det ställer fram för oss en personlighet, en fullödig karaktär, som i allt är ett godt exempel, i gudsfruktan, i ridderlighet, i ärlighet, i själfbehärskning, en sådan gestalt, som just vi svenskar skulle ha godt af att litet närmre känna och

litet mer likna. Hur långt äro vi ej ifrån de egenskaper, som mest prydde Carl XII, hans enkelhet och anspråkslöshet, hans nykterhet och hans genom alla lifvets skiften framhårdande arbetslust och pliktrohet!

Vi foga härtill ännu ett porträtt af Carl XII, ett kopparstick af Cl. Haton, titelplansen till den likpredikan som hölls efter Carl XII i Rid-darholmskyrkan af ärkebiskopen Mathias Steuchius, sådan den trycktes i Upsala 1721. Den latinska inskriften under porträttet lyder så här:

»Astrææ vindex Carolus, Mars alter in armis Major Alexandro Rex, domitorque Sui Gesta, sub hac facie mortali, maximus Heros Edidit, Herculeæ vix imitanda manu.»

Eller, på svenska:

»Carl, Rättvisans försvarare, i vapen-bragder en andre Mars, såsom Konung större än Alexander, sin egen besegrare, den störste hjälte, utförde i denna dödliga kroppshydda Herkuliska bedrifter, knappt möjliga för människor.»

Vi äro i tillfälle att i dag återgifva ett nytt porträtt af Carl XII efter en etsning af den framstående konstnären Harald Sallberg. Etsningen har utkommit på H. Y. Larsons förlag, Stockholm, och framställer konungen under hans senare år. Konstnären har framför allt sökt framhålla det beslutsamma draget i hjältekonungens karaktär samt häruti tydliggjort lyckats väl.

Karl XII
Till 200-årsminnet den 30 november 1918

ETT NYTT PORTRÄTT AF CARL XII efter en ny etsning af Harald Sallberg.

FREDRIKSSTEN OCH DESS CARL XII-MINNEN.

FÖR HVAR 8 DAG.

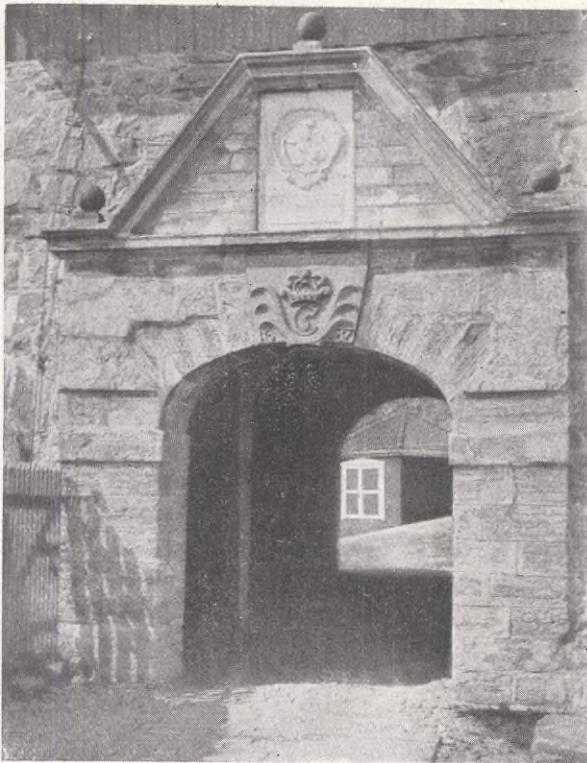
Högt öfver den lilla norska gränsstaden Fredrikshald reser sig å ett rödskiftande granitmassiv det en gång så betydelsefulla fästet *Fredrikssten*.

Imponerande och hotande blicka dess bastioner, å hvilkas krön nu mossa och gräsmattor bilda ett fredligt inslag, ut öfver Idefjorden och Svinesund, liksom med ett tyst varnande: kom mig ej för nära!

Men i våra dagar har fästet spelat ut sin roll såsom det värn emot Sverige, hvartill det af sin grundläggare, Frederik III var ämnadt. Fästningens enda betydelse är numera att trona som ett jättelikt minnesmärke från svunna tider, ett minnesmärke, som för oss svenskar just i år, 200 år efter det Carl XII:s krigarbana lyktades utanför dess murar, är af större intresse och värde än någonsin.

Redan när man landstiger i Fredrikshald, stöter man genast vid första stegen på erinringar från den tolfte Carls dagar.

Å stadens torg möter nämligen anblicken af en minnesvård, hvilken rests af staden till åminnelse af dess hjälte från "den stora ofredens dagar", borgarsonen Peder Colbjörnsen, hvilken otaliga gånger gäc-

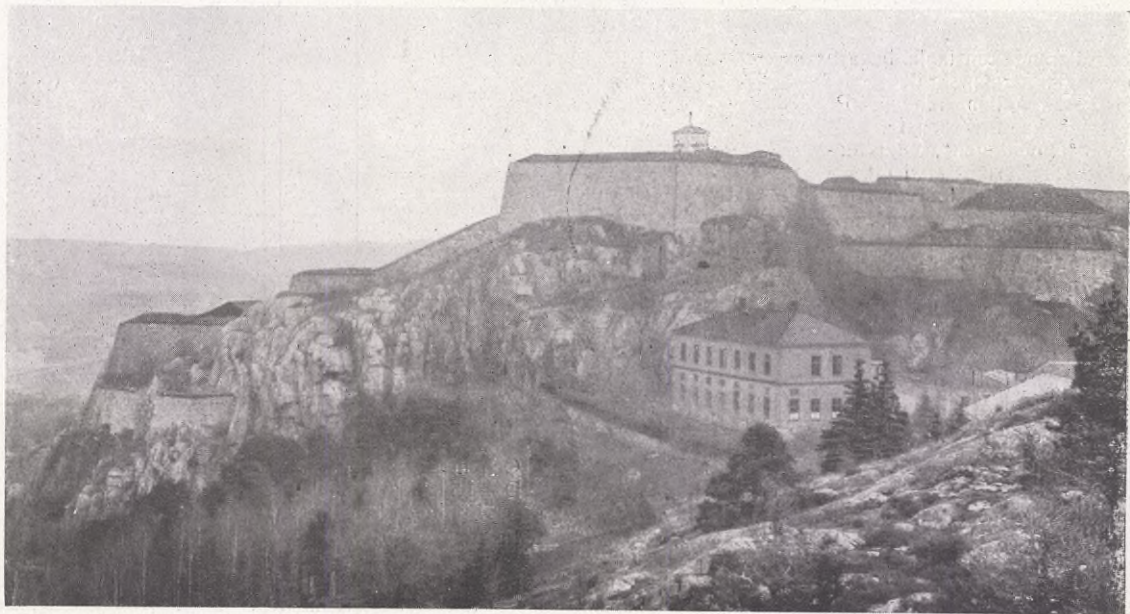

CHRISTIAN V:s PORT.

Samtliga fotos. af G. Thorén, Strömstad.

kade de belägrande svenskarnes ansträngningar, och hvilken bragder lefva i stadens häfder.

Emellertid lockar fästet, och vi styra vår kosa upp för en ditupp ledande till ytterlighet brant gata, vid hvilken just på Carl XII:s tid Peder Colbjörnsens hus var beläget, och som äfven bär hans namn "Peder Colbjörnsens gade". Snart nog äro vi inom fästets hank och stör, med dess kasärner, tyg- och förrådshus prydda med växlande årtal och med olika kungars namnskiiffer, hvaribland Karl XIV Johan och Karl XV äro rikt representerade. Småningom stå vi vid den egentliga entrén till fästningslabyrinten — Fredrik IV:s port. Allt är i våra dagar frid och tystnad inom Fredrikssten, fästets hela garnison består af den f. n. 70 man starka underofficersskolan jämte ett mindre antal militärbetare. Å det prydliga batteriet "Dronningen", hvars förrådshus bär årtalet 1802, vajar den norska tretungade flaggan, och ett halft dussin gamla, tunga fältpjäser blicka ut öfver den nedanför liggande staden, utgörande det enda kvarblifna af krigisk natur. Den å batteriet stående skyllerkuren är tom, vaktposten borta. Endast ett par

FREDRIKSSTENS FÄSTNING, sedd från skansen Bradeland, hvilken, anlagd 1660 af öfverste O. F. Budde, var den första början till fästningen.

Öfverst:
FÄSTNINGS-
GATA.

Mellerst:
BATTERIET
"DRON-
NINGEN".

Nederst:
ETT PARTI
AF FÄST-
NINGEN.

patrullerande konstaplar bevaka att ingen närmar sig det gamla fästet i olöfliga ärenden. På vänster hand reser sig, högt öfver "Dronningen", fästets hufvudbastion, som med ett populärt och illustrativt namn benämnes "Overkongen". Å dess krön tronar ett klocktorn med årtalet 1833 i vindflöjeln — dess ur har för länge sedan upphördt att visa den flyende tiden.

Fredrikssten påbörjades som nämnts år 1661, och har säkerligen fyllt sin uppgift.

Då dess roll efter år 1814 syntes för alltid utspelas, så fick fästet alltmer förfalla.

Länge insågs det oriktiga häri, och år 1902 vidtogs äntligen på initiativ af föreningen "Haldens Minder" en genomgripande renovering af fästningen. Namnchiffren putsades upp, trappor anlades, taflor och inskriptioner anbragtes å de olika skansarna och utanför det egentliga fästningsområdet anlades en verklig park.

En vid fästningens hufvudgata i berget inhuggen minnestafla bär följande inskription:

gan, hvarifrån den dödade kulan kom. Vid denna tidpunkt lät emellertid Fredriksstens kommandant, general Reder, bedrifva energiska undersökningar för att kunna exakt fastställa dödsplatsen.

Och han gynnades af framgången.

Det lyckades honom nämligen att påträffa den löpgraf, hvilken efter svenskarnas intagande af Gyldenlöve den 27 nov. förts fram diagonalt mot nästa redutt. Vid slutet af denna löpgraf fann man ett postament, hvilket kunde konstateras härröra från det minnesmonument, som rests strax efter händelsen eller år 1722, men som nedrefs år 1734. Platsen där konungen föll hade för fästningens dåvarande kom-

*Fredrikssten paabegynt 1661

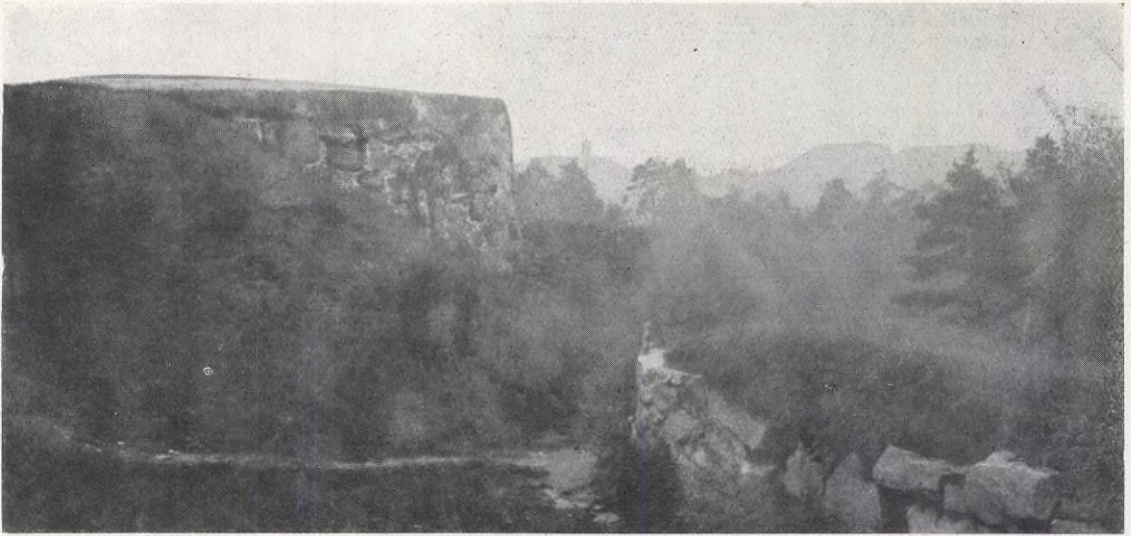
Tönne Huitfeldt.
William Coucheron.
Fabian Stang.

Restaurert 1902
Georg Stang."

Största dragningskraften på den historiskt intresserade svensken utgör dock platsen, där Sveriges störste krigarkung, Carl XII, lyktade sitt äfventyrliga och bragdrika lif. Denna plats är belägen

strax söder eller rättare sydost om det egentliga fästet, 2 å 300 meter innanför bastionen Gyldenlöve.

På en fri och öppen plats, intill det röda tyghuset med Carl XV:s namnchiffer, påträffar man här svenska arméns år 1860 resta monument öfver konungen. Detsamma ligger likväl ej på den plats, där konungen föll. Historien har nämligen intill 1892 saknat fullt tillförlitliga uppgifter såväl rörande platsen som angående frå-

SKANSEN GYLDENLÖVE, som den 27 nov. 1718 togs med storm af svenskarne och hvarest Carl XII föll tre dagar senare. I bakgrunden synes Fredriksstens fästningstorn.

mendant, öfverstelöjtnant Barthold von Landsberg, dagen efter dödsdagen utpekats af en svensk öfverlöpare hvarför alla sannolikheter tala för att denna måste vara den rätta. Här restes också af "Haldens Minder" en minnestafila med en väldig granitkula framför och bärande inskriptionen:

CARL XII
FALDT HER
11 DECEMBER
(GAMMAL STIL 30 NOVEMBER)
1718

En kunglig krona och två korslagda värjor pryda dessutom den enkla taflan, som är hållen i svart och guld.

Af detmoment, hvilket restes år 1722, finnes numera ej mer i behåll än ett par marmortaflor, hvaraf vi finna den ena öfver Christian den V:s port och hvarå läses:

"Hav tak o store Gud
For Frederik den fjerde
Som var mot fiendens brud
Nest Dig vor værn och gjerde"
MDCXCVIII"

Årtalet i frontispisen anger, att taflan ditsatts år 1742. Det kan i detta sammanhang nämnas, att år 1814 restes äfven ett monument öfver konungen här uppe, detta förlades strax under Gyldenlöve men blef ej gammalt, dess materiel var någon lös marmorsort, och snart nog befanns det att så godt som hela minnesstoden bortplockats af souvenirhungeriga turister.

Vid ett besök å Fredrikssten gripes man oemotståndligt af begär att kunna sönderslita det töcken, som alltjämt hvilar öfver den tragedi som för 200 år sedan utspelades inom dess murar. Forts. å sid. 139.

PLATSEN DÄR CARL XII FÖLL. Fördjupningen i marken utgör spår af den löpgraf, hvori han stod då den dödade kulan träffade honom. Ett monument öfver tilldragelsen restes här 1722, men borttogs 1734. Det var det kvartilmnade postamentet till denna minnesvård som i senaste tid (1892) röjde den verkliga platsen, dit den stora kanonkulan med tillhörande minnestafila då förlades. Det af Svenska Armén resta stora monumentet, synligt t. h. å bilden, ligger sålunda ej å den exakta punkt där hjältekungen föll.

Natten mellan den 19 och 20 november inträffade på Vättern en uppskakande fartygskatastrof, som i vidaste kretsar skall sprida den djupaste sorg och förstämning, i det att ångaren *Per Brahe*, hvilken upprätthåller ångbåtsförbindelsen Stockholm—Jönköping förliste mellan Grenna och Håstholmen med man och allt. Af fartygets 24 ombordvarande personer blef ingen enda räddad. Bland de omkomna passagerarna befann sig äfven den kände artisten *John Bauer* med fru och en minderårig son. Ångarens befälhafvare var kapten *T. Boija*.

Rörande de närmare detaljerna vid olyckan måste dessa förbli okända, enär intet enda ögonvittne öfverlevat katastrofen. *Per Brahe* afgick från Jönköping vid half sjutiden på aftonen den 19 november och anlöpte senare Grenna hamn, hvilken den lämnade vid 11-tiden på kvällen. Sedan d-ss har ångaren ej a'hörts. Från Håstholmen dit den förgäfvat väntades under natten iakttog man följande dag drivande vrakgods och lifbälten, som förtäljde om en inträffad olycka. Vädrret hade på aftonen vid

Atelier Sveus, Skålm

Källa: Bengt Sjöberg

JOHN BAUER MED FRU, jämte en tredrig son omkomna vid ång. “*Per Brahes*” förlisning vid Håstholmen natten 19–20 nov.

förlorat en stor och utpräglad begåfning, hvilkens konst varit älskad af alla — af barn och vuxna med barns sinnen.

John Bauer var född i Jönköping år 1882. Han var nu efter besök hos sina föräldrar på väg till Stockholm för att flytta in i en nybyggd villa på Djurholm. — Fru *Ester Lisa Bauer*, född *Ellqvist*, var endast 38 år gammal, och sörjes närmast af två bröder, däraf den ene fotografen *O. Ellqvist* i Stockholm.

John Bauer — en af de många som denna natt funno sin plötsliga graf i Vätterns djup — var en af våra främsta och fantasirikaste konstnärer. Hvarje barn känner hans underbara sagoteckningar — de bästa och trolskaste vi äga i illustrationsväg. Med honom har Sverige

BENGT (PUTTE) BAUER som omkommit med sina föräldrar. Efter amatörfoto, sommaren 1918.

Befälhafvaren å “*Per Brahe*”, KAPTEN THEODOR BOIJA.

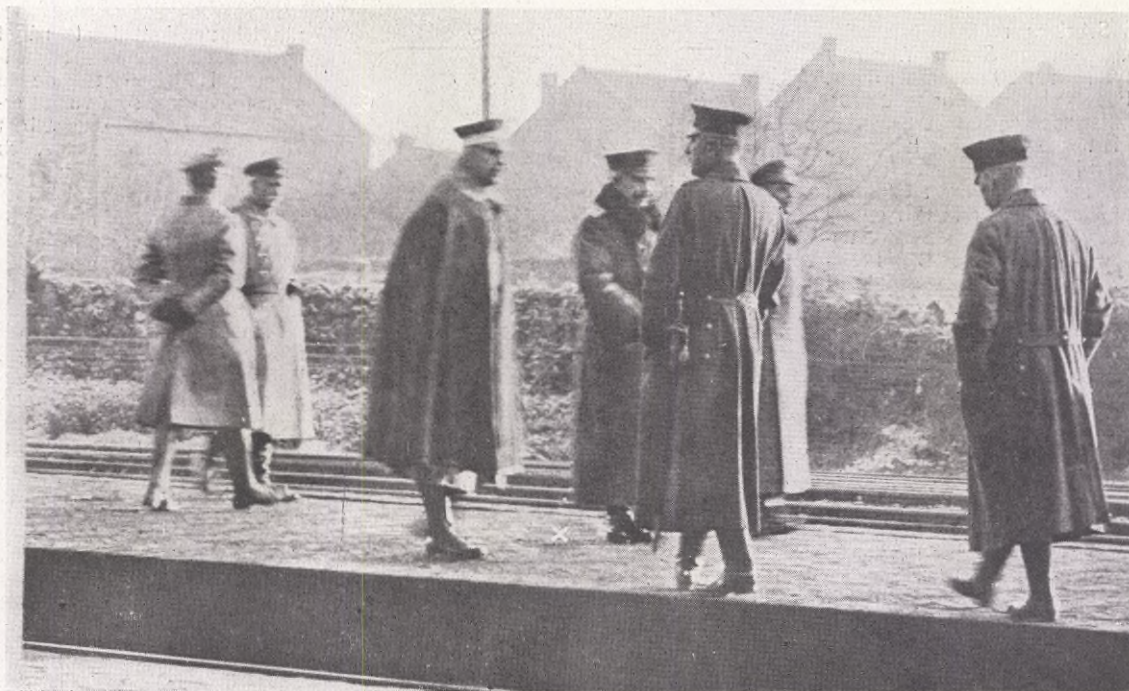
ångarens afgångstid varit synnerligen hårdt, hvarlör färden fortsattes med en viss tvekan. Man anser sannolikt att en förskjutning af däckslasten i den hårda vinden vället katastrofen. Ett synnerligen egendomligt varsel föregick olyckan.

Vid samma tid *Per Brahe* låg kvar i Jönköpings hamn hade nämligen ett sällskap fullt omdömesgilla personer på f. m. den 19 nov. från en höjd i närheten af Grenna sett ångaren styra nordvärt öfver Vättern för att plötsligt resa sig med stäven ur vattnet och sjunka. Samtliga sagesmän, äro beredda att taga framställningen på sin ed.

Efter fotografi

DEN NU FÖRLISTA ÅNGAREN “PER BRAHE”.

H. 8. D. är härmed i tillfälle att återgifva några intressanta och sannolikt unika fotografier från *exkejsar Wilhelms* vistelse i Holland. Det ena af dessa är taget på järnvägsstationen i Eysden, den första uppehållsorten på holländsk mark. Kejsaren med följe anlände dit i inalles 10 automobiler, hvilka framtill voro märkta med den kejsarliga örnen. De första som sågo den abdikerede fursten, medan denne jämte sin stab väntade på det kejsarliga tåget som skulle föra honom vidare, lär hafva varit ett nattskifte belgiska ingenjörer vid zinkverken i Maas-tricht.

Våra andra fotografier äro Forts. å sid. 144.

Öfverst: EXKEJSARENS ANKOMST TILL EYSDEN, GRÄNSSTATIONEN I HOLLAND, dit anländ med en del högre officerare i följe
Nederst: EXKEJSAREN INTERNERAD PÅ SLOTTET AMERONGEN, TILLHÖRIGT GREFVE BENTINCK, På promenad med slottsherrn, en personlig vän.
Efter originalfotografier från Holland.

SELMA LAGERLÖF

Sveriges frejdade författarinna, doktor *Selma Lagerlöf* fyllde den 20 november 60 år. Födelsedagen tillbringade författarinnan på fädernegården Mårbacka i Östra Emtervik, dit hjärtliga hyllningar från såväl in- som utlandet i form af blommor, telegram och en hel del presenter inströmmade under högtidsdagen. Bland telegrammen märktes särskildt ett från konungen och ett från Svenska akademien, hvilken genom sin sekreterare, doktor A. E. Karlfeldt hälsade sin frejdade och enda kvinnliga ledamot. Selma Lagerlöfs diktargärning är så väl känd och

rättvist uppskattad att något nytt knappast finnes att tillägga. Hon hör till de få svenska diktare som vunnit erkännande nästan omedelbart vid sitt första framträdande, och som med åren hos publiken stegrat detta intryck till en beundran, hvilken vid denna tidpunkt utan reservation skall tillerkänna henne främsta rangplatsen bland Sveriges kvinnliga författare.

Hennes standardverk är och förblir *Gösta Berlings Saga*. Den hänförelse som mötte *Jerusalem* vid dess första framträdande gäller numera hufvudsakligen den ypperliga in-

MARIA KUSNEZOVA, rysk hofopera-sångerska, f. n. i Stockholm där hon sannolikt kommer att uppträda å K. Teatern. — Efter porträtt.

Efter ett icke förut reproduceradt porträtt af Fotograf A. Karnell, Gbg.

En debuterande sångerska, fröken *Ingeborg Holmgren*, hvilken den 16 nov. för första gången framträdde inför publiken vid en konsert i Vetenskapsakademien i Stockholm eröfrade därvid med sin ljusa och klockrena sopran samt föredragets ursprunglighet och friskhet publikens och kritikens osedvanligt starka erkänsla. Den vackra debuten gaf löften af betydande intresse för svenskt musiklif.

Den ryska hofopera-sångerskan, madame *Maria Kusnezova*, primadonna vid Mariateatern, f. d. kejsrerliga operan i Petrograd och en af de förnämsta dragningskrafterna vid Covent Garden i London samt vid operorna i Monte Carlo, Paris och Brüssel, gästar i. n. Stockholm, där hon förhandlar om uppträdande, innan hennes färd går vidare mot utlandet.

INGEBORG HOLMGREN, har med framgång hos publik och kritik debuterat i Stockholm som sångerska.

Efter porträtt.

Efter fotografi.

SVENSK GRUPP I TÅGET Å FRIHETSDAGEN DEN 20 OKT. I CHICAGO. Högst synes Lincoln och John Ericsson.

Nicht: Bengt Nilsson.

EXKEJSAR WILHELM PÅ SLOTTET AMERONGEN. Exkejsaren med följe passerar slottsbron. Efter originalfoto.

ledningen: Ingmarssonens inbillade samtal med Vår Herre och hans syn af föfäderna i den himmelska stugan — en öfverträffad målning i svensk litteratur, hvilken i densamma för alla tider fixerat den svenska urtypen af bonde. Mycket af det öfriga i boken är mindre betydande, och ingenting når upp till detta första kapitelens rent dikteriska skönhet med dess sär-
ägna stämning af saga — af vision.

Men adelstenarna äro flera och och många i Selma Lagerlöfs produktion. Till dem höra *Fågel Rödbrost* — en skatt i vår prosadiktning — åtskilliga af *Kristuslegenderna*, somliga noveller i *Osynliga länkar* och många detaljer här och där hvilka med ens ur sin i öfrigt enkla, speciellt Lagerlöfskt enkla stilinfattning höja sig till mästerverkets sublinitet.

Ingen känner bättre än Selma Lagerlöf skyttelns gång i livets sällsamma väfnad, ingen kan frammana en underligare gränskänning mellan lif och dröm — det påtagliga och det endast anade. Hennes dikt inger i sådana ögonblick uppenbarelsens hemlighetsfulla rysning. Hon är absolut ensam i sitt slag i Sverige och sannolikt i världen. Vårt land blef otvifvelaktigt ett hufvud högre, när det fick inskrifva hennes stornamn i sin kulturhistorias häfd.

Allt af hennes diktning skall likväl icke bestå. Men det bästa, de stora ingifvelserna, hvad hennes slutna, sällsamt organiserade själ liksom födts för att säga det skall i gengäld bestå desto längre. Det tillhör redan

de eviga fixstjärnorna på diktens höga universella firmament.

FREDRIKSSTEN.

Forts. fr. sid. 135.

I korthet må ock här återgifvas ett par traditioner, som fortlefvat å fästningen om händelsen, och hvilka möjligtvis ej äro utan värde och grund.

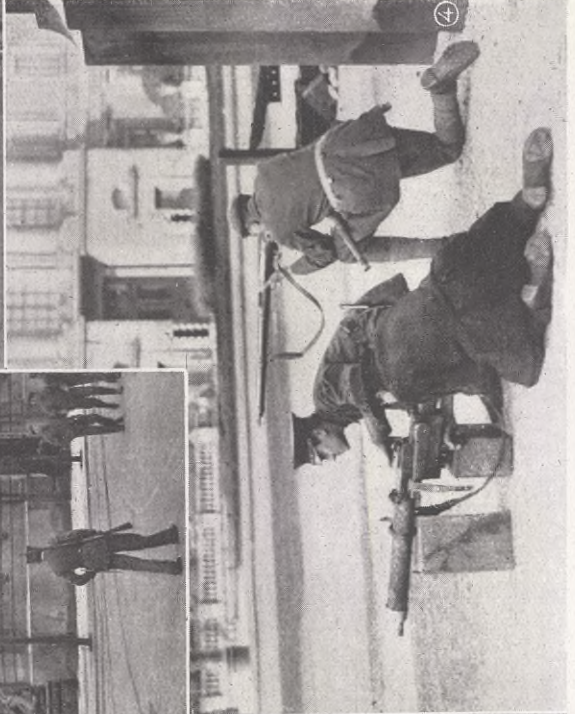
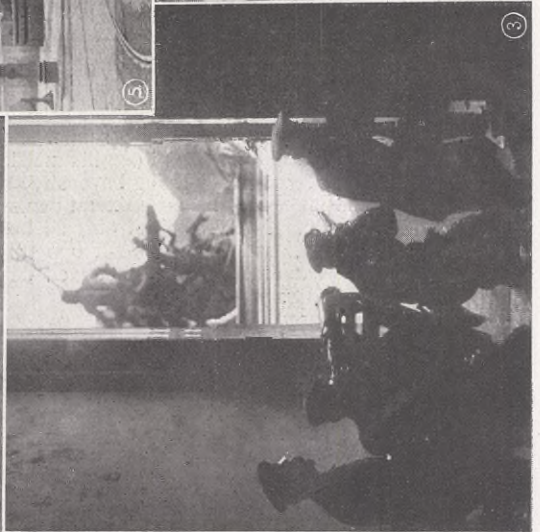
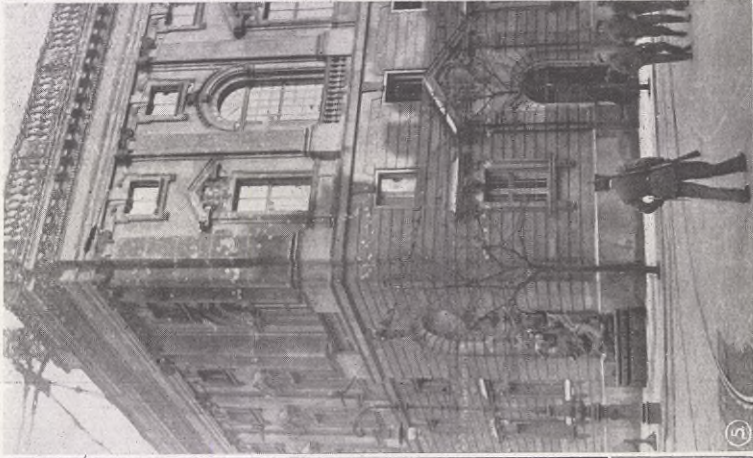
En länsman Gudbrand Östbye, som i början af 1800-talet var underlärare vid officersskolan i fästningen, lär sålunda ofta ha berättat, att bland dess officerare och soldater var det ett allmänt tal, att konungen skjutits af en norsk soldat vid namn Gaustad, men att denne var en anspråkslös man, som ej gärna själf talade om sin bragd.

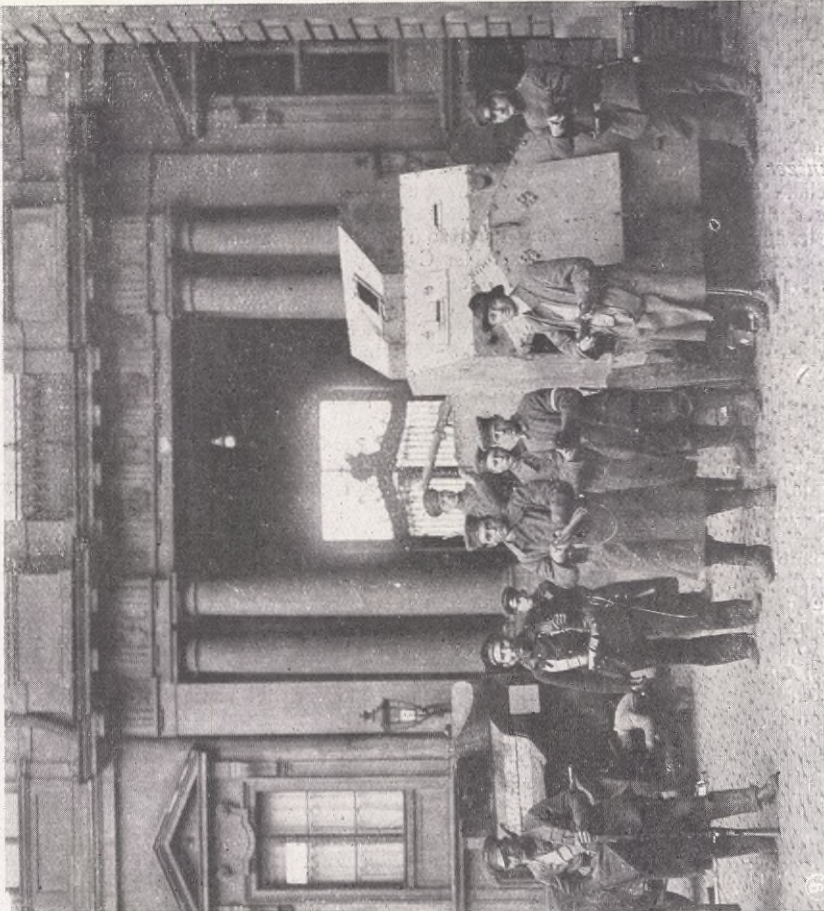
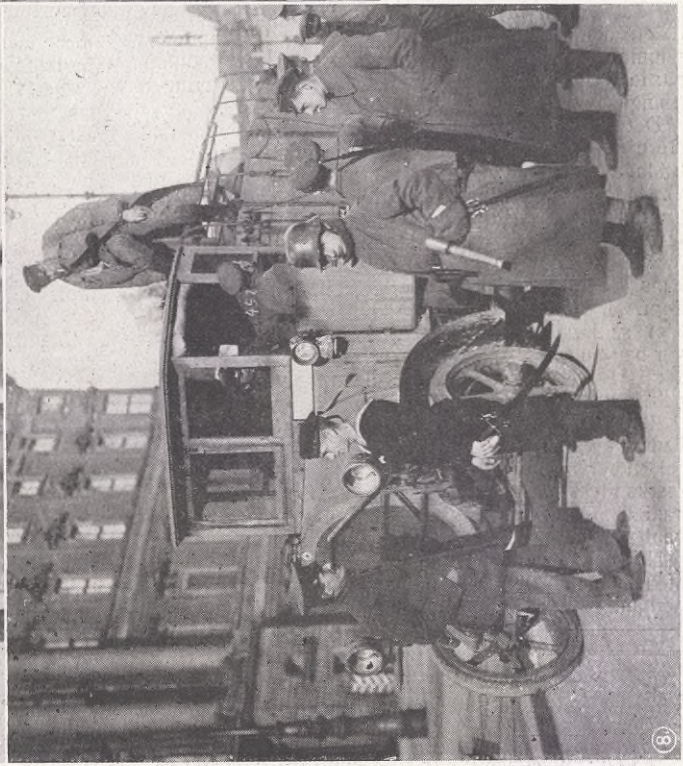
Enligt en annan uppgift skulle det ha varit en norsk soldat, en bondpojke vid namn Björn, som sändt det dödade skottet. Han skulle på kvällen den 11 dec. (gammal stil) med en "hvalbössa laddad med en silfverkula" (!) ha skjutit konungen från fästningsvallen. Uppgiften härstammar från en Fredriksstens dåvarande officerare, kapten Henrik von Brockdorff och har i hans släkt fortlefvat genom åren och nu återupplifvats af en hans efterkommande, den danske forskaren dr Bonnesen. Båda dessa traditioner få väl betraktas såsom legendariska och någon bekräftelse därå står ej att vinna. Och det enda vittnet, den grå massan af Gyldenlöve förräder icke sin mörka hemlighet!

PORTRÄTTBYST AF FRAMLIDNE DISPONENTEN H. EGNELL, utförd af f. d. lektorn vid Eskilstuna gymnasium Folke Berlinge, som med detta arbete debuterar som skulptör. Bysten afstäcktes i samband med invigningen, den 16 nov., af det nya läroverket i Eskilstuna, hvares främste donator disponenten Egnell var.

BILDER FRÅN TYSKLAND I REVOLUTION.

Efter originalfotografier.

1. ARBETARE- OCH SOLDATRÅDETS SÄKERHETSUTSKOTT I RIKSDAGENS LÄSESAL.
2. IDYLL FRAMFÖR EN POLISSSTATION. Modern har under besök å stationen lämnat sina små under godt skydd. — 3—5. STRIDBERNA OM KÄJSERLIGA HOFSTALLET SOM FÖRSVARADES AF KÄJSARTROGNA OFFICERARE. — 3 och 4. Hofstallet beskjutes af soldater och arbetare från K. slottet (l. v.) och Slottsplatsen. 5. K. Hofstallet efter beskjutningen från hvilken tydliga märken äro synliga. — 6. BERLINS NYA SÄKERHETSVAKT. — 7. MATROSER TILL VAKTTJÄNST Å SLOTTET. — 8. DELEGERADE SOCIALISTER ANLÄNDA TILL SLOTTET. — 9. BEMANNAD PANSAR-AUTOMOBIL ANLÄNDER TILL BORGÅRDEN Å SLOTTET.

Från våra dagars Berlin återger H. 8. D. härmed en serie högaktuella bilder. En del af dessa visa striden vid det kajsersliga slottet, kring hvilket söndagen den 10 nov., den hittills enda oroliga dagen i denna i öfrigt oblodiga revolution, utspann sig en strid mellan de kajsersartroga och de revolutionära, hvilken kräfde inalles 63 offer.

I. H. DEUNTZER †.

Till portr. å sid. 144.

"Systemskiftet" kallar man den tidpunkt i dansk politik, då år 1901 de många krassa högerministärerna aflöstes af den första liberala ministären, vänsterregeringen, *Deuntzers ministär*.

Det var en ny tid för Danmarks politiska lif dåvarande professor *I. H. Deuntzer* invarslade. Nu, när han är död, kan det otvivelaktigt äga sitt intresse äfven utanför Danmarks gränser att erinra om hvad han utträttat. Den stormäktigaste af alla danska politiker, Danmarks Bismarck, den reaktionäre godsägaren *Estrup* hade, som bekant, styrt landet i trots af riksdagen, hade skaffat det en försvarsordning, som största delen af befolkningen var motståndare till och tagit medlen därtill i af de så beryktade "provisorielagarna". Hela tidsepoken fick efter dessa namnet "provisorietiden".

Efter *Estrup* följde omsider ett par svaga högerregeringar. Landets gamle konung, *Christian IX*, önskade icke att förhandla med de revolutionära vänstermännen, men under 1901, då högern endast satt inne med åtta af folketingets etthundrafjorton mandater, måste han böja sig.

Det blef då *Deuntzer* som bildade denna i Danmarks historia berömda första vänsterministär. Han var en klok, besinningsfull man, hade under en följd af år varit universitetsprofessor, var en framstående lär, en världsberömd jurist med de högsta vetenskapliga utmärkelser. Nu trädde han plötsligt fram och blef landets störste man. Han var som politiker ett okänt namn, och hade endast stått som medlem af vänsterpartiet, innan han i ett slag intog posten som chef för landets regering.

I hans ministär fingo så berömda män som Politikkens grundläggare och mångåriga redaktör *Viggo Hörup*, *I. C. Christensen* och den senare så beryktade justitieministern *Alberti* säte. Men *Deuntzer* kunde endast i tre år hålla fred innanför det nu ganska öfvermåktiga vänsterpartiet, hvilket förutom att det utgjorde det utpräglade bondepartiet räknade största delen af hufvudstadens intelligens bland sina medlemmar. Resultatet blef utbrytningen af det radikala partiet, detsamma hvarur den nuvarande regeringen framgätt, och till hvilket *Deuntzer* anslöt sig.

Det som först och främst gjorde att han blef den store man han blef, var att han på den tidpunkt, han bildade den första vänsterregeringen och därmed invarslade en helt ny tid för landet, var den ende som kunde utföra detta vägstycke. Personligen var han icke någon stark man, men han blef medelpunkten för en rad starka krafter, och intill sena tider skall hans namn lefva såsom Systemskiftets ministerpresident. *I. H. Deuntzer* var född den 20 maj 1845 och blef sålunda mer än 73 år. Intill kort före sin död var han kungavald landstingsman, extraordinarie assessor i Högsta domstolen, hedersdoktor vid universitetet och mycket annat. Han har utgifvit en rad mycket anlitade juridiska läroböcker, som ha gjort hans namn känt öfver Europa. Han var i spetsen eller i ställesen för en mängd praktiska företag. Sålunda i Danmarks mest berömda handelssällskap Ostasiatiska kompaniet. Öfverallt hade man användning för hans osedvanliga kunskap och duktighet.

Nu är han död som en trött man. Men det var en af Danmarks verkligt stora män som gick bort med honom.
Aage Heinberg.

Veckans Porträttgalleri måste på grund af mängden aktuella bilder öfverstå till nästa nummer.

ALBERT BALLIN.

Till portr. å sid. 144.

En framstående märkesman inom tyskt sjöfartslif, generaldirektör *Albert Ballin* afled genom slaganfall den 9 nov. i Hamburg i en ålder af 62 år.

Med *Ballin* bortgick den moderna tyska handelsflottans främste organisator. Född 1857 i Hamburg och son till en redare därstädes inträdde han efter praktiska studier såväl i hemstaden som i England i den bekanta *Carrlinjen* i Hamburg, där han gjorde sig känd som organisator af emigrantrafiken på Amerika. När *Carrlinjen* 1886 upptogs af den stora Hamburg—Amerikalinjen (*Hapag*), utnämndes *Ballin* först till chef för det sammanslagna företagens passagerareafdelning och blef sedermera dess generaldirektör. Hans eminenta ledareförmåga skapade snart af dessa linjer, som omspunno hela jordklotet, ett kombineradt frakt- och passagerareföretag utan motstycke i världen. Dess väldiga oceanångare, *Deutschland*, *Imperator* och *Vaterland* öfverträffade i storlek och snabbhet allt som de stora trafiklederna dittills presterat.

Den tyska handelsflottans starka maktställning före världskrigets utbrott var främst *Ballins* verk. En kejsarens specielle vän förverkligade han mer än någon annan dennes dröm om Tysklands framtid på havet. Världskriget har nu grusat hans storverk, och kring Hamburgs en gång så stolta redd råder nu samma tystnad som sedan länge rådt kring den man som varit dess själ och ledande kraft. Han dog samma dag kejsaren nedlade sin krona och sedan han fått visshet om att en stor del af hans lifs stolta verk skulle öfvergå i fiendehand.

MOT FREDEN.

Den inre nydaningen i Tyskland fortgår alltjämt, ehuru icke utan oro. Medan vid fronterna det väldiga demobiliserings- och utrymningsarbetet i högre grad än till och med själfva kriget präfvor den världsberömda tyska organisations- och disciplinsförmågan, förbereder sålunda den nya regeringen ett ordnad mottagande af fronternas millioner arbetslösa soldater.

Detta skådespel af hur ett slaget land, hvilket utstått årslånga vedermödor, och som ännu skälfter efter krigets ohyggligheter och hungerns mattighet, friskt griper sig an med sitt rikas återuppbyggande äger något imponerande, något sublimt. Det är ett enastående prof, som klarare än något annat bevisar det tyska folkets upplysning och mognad, och som kraftigare än ord vederlägger alla de beskyllningar för barbari och omyndighet, som i fyra år oafbrutet från motståndarhåll förhånande riktats mot den tyska nationen.

Bland de uppgifter det nya fria Preussen inriktat sig på må bl. a. nämnas: skapandet af en enhetlig skola, skiljande af stat och kyrka, lika valrätt för män och kvinnor m. m. Hvilken kolossal skillnad i detta

MEDDELANDE

till H. 8. D:s Medarbetare.

Skönlitterära bidrag,

hvilka städes i tur och ordning enarast granskas, HONORERAS OMEDELBART EFTER ANTAGANDE eller returneras i motsatt fall ärest 20 öre porto ätföljt manuskript :: :: : :

BLIF MEDARBETARE I VAR 8 HDAG

Redaktionen.

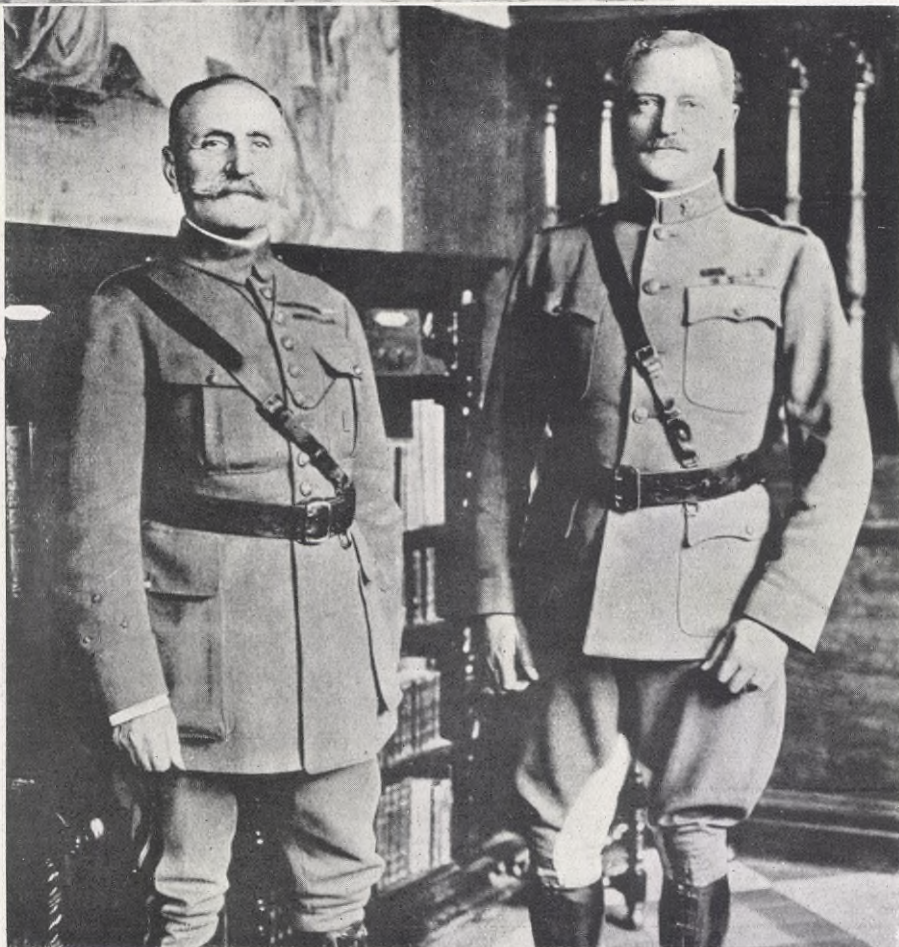
lands outtröttlige försvarare mot den ryska faran, och allt detta i den godhjärtade, gemytliga och anspråklösa personlighetens gestalt.

Vid en öfverblick af förhållandena synes det tämligen klart att den verkliga faran för ländernas inre lif skall inställa sig först vid de från fronterna hemförlöfvade soldaternas återkomst. Den tyska folkregeringen har insett detta och i samråd med högsta arméledningen utfärdat vissa förhållningsorder, hvori främst af allt, i och för den militära disciplinens obrottsliga upprätt-

PRINSEN AF WALES (X) VID VESTFRONTEN med general Currie och en kanadensisk divisionsgeneral. Framför kyrkan i den återtagna staden Denain.

program och den frihetsidé bolschevismen förverkligat genom laglösheter, mord, plundringar och förstörelser.

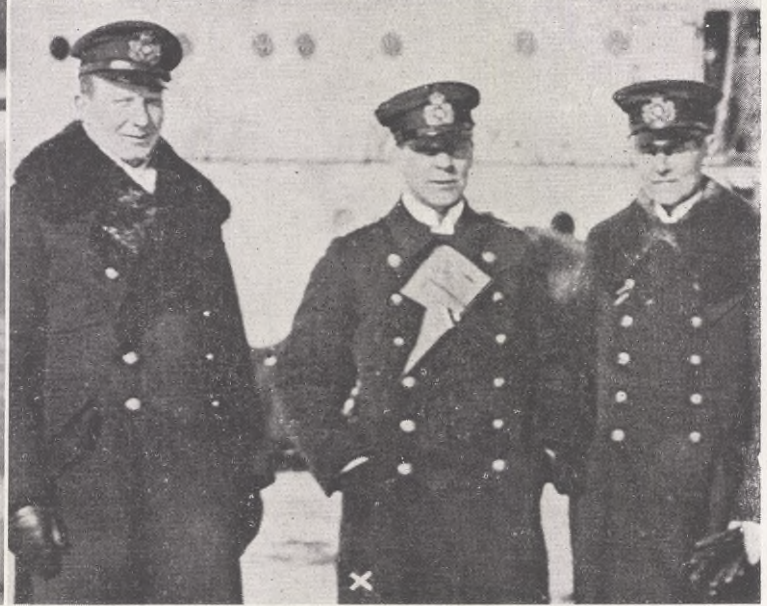
Det anmärkningsvärdaste i denna rörelse är att *Hindenburg*, den gamle generalfältmarskalken, anslutit sig till densamma, eller såsom det hette "ställt sig till revolutionstruppernas förfogande". Härmed blottas i ett slag Hindenburgs särställning till såväl armén som till hela den tyska nationen. När alla gamla afgudade och i många fall öfverskattade ideal störts, har han ännu stått orubbad kvar. Tydligare och tydligare framgår det att man inför honom hyser den djupa respekt som den verkliga storheten alltid inger, att man i honom alltså ser Tysklands ideal under detta krig, Tysk-

Efter fotografier.

Kliche: Bengt Sjöberg.

MARSKALKEN, GENERAL FOCH och amerikanske generalen Pershing.

Efter fotografier.

TYSKA FLOTTANS ÖFVERLÄMNANDE. Engelske amiralen Beatty (t. v.), som mottog den tyska flottan och dess chef vid öfverlämnandet, amiral Meurer (x).

Klubb. Kon. A.-B. Huset Sjöförsvar, namn-Öhg.

hållande uppmanas till ömsesidigt förtroende och manskapets obetingade lydnad i tjänsten.

Rörande de kommande fredsvillkoren intar frågan om, *Elsass-Lothringen* en gifven förgrundsplats.

Fortis. fr. sid. 137.

tagna från exkejsarens nuvarande interneringsplats, slottet Amerongen, hvilket tillhör hans personlige

Provinsens utrymmande af tyskarne och ockupering af franska trupper kan väl redan nu anses liktydig med det gamla riksländets säkra återförening med Frankrike.

vän, greve Godard Aldenburg Bentinck, som på regeringens anmodan ställt detsamma till förfogande.

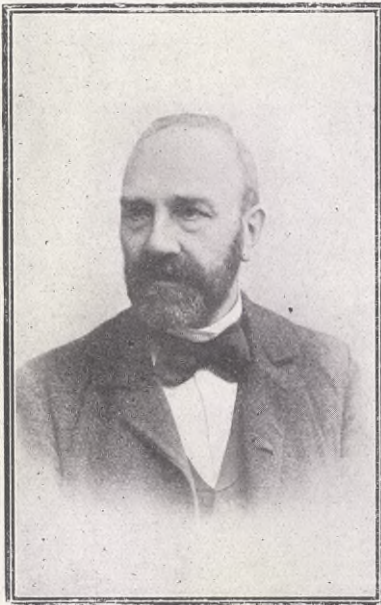

Foto. Elfelt, Köpenhamn. Klubb: Huset Sjöförsvar.
I. H. DEUNTZER.
Dansk f. d. ministerpresident.
F. 1845. † 16 nov. (Text å sid. 142.)

Ehuru exkejsaren befinner sig här under samma villkor som alla andra internerade, åtnjuter han dock den största möjliga frihet. Slottet Amerongen ligger ungefär en half timmes väg från Leersum. Byn Amerongen, efter hvilken det erhållit sitt namn, har flera gånger nämnts i historien — bland annat för den svåra brand, som åtskilliga gånger härjat den.

Det är sålunda i denna omgivning exkejsar Wilhelm i väntan på sitt eget öde får bevittna det stora krigsdramats upplösning.

Rörande hans närmaste har man sig bekant att *exkejsarinnan Auguste* under arbetare- och soldatradets skydd förfogar öfver Neues Palais i Potsdam. Senare rykten att hon begifvit sig till sin gemål i Holland ha ej besannats. Kronprinsessan och hennes barn ha öfverflyttat till sin egendom Cäcilienhof, enligt förhoppning för vidare färd till Köpenhamn, där kronprinsessan kommer att bli upptagen hos sin syster, drottninge af Danmark.

Efter porträtt. Klubb: Huset Sjöförsvar.
ALBERT BALLIN.
Generaldirektör för Hamburg-Amerika-Linien. F. 1857. † 9 nov. (Text å sid. 142.)

INNEHÅLL: Professor Einar Lönnberg (biografi och helsidesporträtt). — Till Carl XII minnet af M. Schärer von Waldheim. — Fredrikssten och dess Carl XII-minnen med illustrationer. — "Per Brahes" förlisning. — John Bauer †. — Exkejsar Wilhelm. — Bilder och porträtt till dagskrönikan. — Senaste tyska och engelska bilder. — Mot freden.

Ljstertryck af text eller illustrationer i HVAR 8 DAG utan angifvande af källan förbjudes vid laga påföljd.
För Berättelser och Historieter gäller oavlkorligt förbud.